

Slutrapport

Kompetensutveckling för verksamma inom skogsbruket.
Hyggesfritt skogsbruk/k-skogsbruk(kontinuitetsskogsbruk).

Bild: Hyggesfritt skogsbruk i praktiken.

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

**Jordens
Vänner**

Friends of the Earth Sweden

Projektledare; Carl-Gustaf Lundgren, Miljöförbundet Jordens Vänner.
Friends of the Earth Sweden. 2011.

Slutrapport

Kompetensutveckling för verksamma inom skogsbruket.

Hyggesfritt skogsbruk, K-skogsbruk

Kontinuitetsskogsbruksmetoder som kombinerar miljö och produktionsvärden.

Bild 1 Många kalhyggen kommer framöver att ersättas av hyggesfritt skogsbruk.

Bakgrund: MJV (Miljöförbundet Jordens vänner) är verksam och delaktig inom bl.a. svenska FSC, (forest stewardship council) och Miljömålsrådet för att konstruktivt stödja en utveckling mot det av riksdagen uppställda miljömålet ”Levande skogar”.

MJV är en miljö och solidaritetsorganisation. Vi är den svenska grenen av Friends of the Earth, världens största demokratiska miljöorganisation.

MJV anser att dagens svenska skogsbruk ej är uthålligt i den betydelsen att man fortsätter att förbruka biologisk mångfald och trivialiserar våra skogsekosystem. Svenska FSC är ett försök att bedriva ett ansvarsfullt skogsbruk. MJV är delaktigt i dess styrelse i syfte att konstruktivt bidra till en förändring mot hållbarhet. Idag anser vi att FSC tyvärr ej lever upp till uppsatta mål, ffa beroende på oförmåga att förnya brukarmetoderna. Svenska FSC är idag således ej en certifiering som enligt MJV står för ett uthålligt skogsbruk.

Kompetensen inom hyggesfritt skogsbruk är idag låg och det allenarådande kalhyggesbruket med pesticider, markberedning och enskiktade gran och tallbestånd är mycket vanligt förekommande.

Miljöhänsynen har på senare tid försämrats utifrån en tidigare låg nivå. Nära 40% av alla skogsavverkningar 2010 visare en så otillräcklig miljöhänsyn att de inte ens når upp till lagnivå. Skogsstyrelsens försök till förbättringar har bevisligen misslyckats. De av riksdagen fastställda miljömålen, Levande skogar, Biologisk mångfald, Begränsad klimatpåverkan och Giftfri miljö kommer enligt oberoende bedömare ej att nås inom en rimlig tid.

MJV är således mycket aktivt och angeläget att påverka och konstruktivt delta i processen kompetensutveckling för verksamma inom skogsbruket. MJV rekommenderar hyggesfritt/k-skogsbruk-skogsbruksmetoder för att kombinera miljö och produktionsvärden.

MJV har under de senaste fem åren producerat flera skogsrapporter med fokus på hyggesfritt skogsbruk. Några exempel förutom denna rapport är Kontinuitetsskogsbruk i praktiken, Nätverksaktiviteter för utveckling av kalhyggesfritt skogsbruk, Hållbart skogsbruk i Ryssland och Baltikum och Hållbart skogsbruk i fjällnära skog.

Rapporterna finns på vår hemsida mjv.se under rubriken svensk skog.

Den nu genomförda skogsrapporten Kompetensutveckling för verksamma inom skogsbruket

har haft som målsättning att påskynda en nödvändig utveckling av brukarmetoder och ett främjande av ett långsiktigt ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart skogsbruk.

Genom att tillräckligt många skogsaktörer börjar efterfråga kompetens inom hyggesfritt skogsbruk/k-skogsbruk är vår förhoppning att detta i sig påskyndar en utveckling mot ett hållbart och mer ansvarsfullt skogsbruk. Samarbetet med Skogstyrelsen i Västra Götalands län fungerar mycket bra och lyhördheten från myndigheten tolkas positivt och ger inspiration.

Bild2; Hyggesfritt skogsbruk i praktiken.

Genomförande

Inventeringar av skogsområden lämpliga för hyggesfritt skogsbruk har givit underlag för kontakter med skogsägare. Flerskiktade barrblandskogar, avverkningsmogna skogar, blåbärsgranskogar och stormpåverkade nu stabila skogsområden har prioriterats.

Gran och tallmonokulturer har undvikits av flera anledningar. Dels är hyggesfria brukarmetoder lättare att genomföra i redan flerskiktade skogsområden och dessutom har urvalet prioriterats utifrån miljöhänsyn. De skogar som har blivit aktuella för avverkning har haft och har fortfarande även efter utförd brukande ett väl fungerande ekosystem.

En kalavverkning även med miljöhänsyn omskapar befintligt skogsekosystem och producerar enskiktade skogsbestånd mycket olika naturskogar.

MJV menar att den pågående ekologiska artutarmningen i svenskt skogsbruk till stor del beror på det allenarådande kalhyggesbruket med efterföljande markberedning, plantutsättning med pesticider och återkommande låggallring (de mindre träden gallras bort och mer eller mindre enskiktade granplantager skapas). Idag avverkas således även de få återstående flerskiktade

blandskogarna med kalhyggesmetoden och ofta låg miljöhänsyn. Dessa skogar har således prioriterats i projektet med anledning av att undvika pågående ekologisk utarmning.

Reglerna om avverkning av skog finns i 10§ skogsvårdslagen med tillhörande föreskrifter och allmänna råd. Här finns inga särskilda bestämmelser för hyggesfritt skogsbruk. Därmed får trakthyggesbruk liksom hyggesfritt skogsbruk bedrivas inom ramarna för ett gemensamt regelverk. Avverkningsanmälningar på våra demo-områden har huvudsakligen behandlats i vanlig ordning av Skogsstyrelsen.

Områdena som avverkats med hyggesfritt skogsbruk har i de flesta försöken besökts och bedömts av personal från lokal Skogsstyrelse. Det är väsentligt att dessa rutiner upparbetas och medvetandegörs. MJV har och har haft ett bra och förtroendefullt samarbete med personal från Skogsstyrelsen. Samarbetet ger en ömsesidig kompetensutveckling.

I praktiken har de skogsägare som önskat få genomfört ett brukande med hyggesfritt skogsbruk erbjudits denna tjänst av skogsbolaget Derome skog. Derome skog har bland både ledning och virkesköpare visat en öppen attityd till hyggesfritt skogsbruk. Skogsbolaget har både lämpliga skogsmaskiner och allteftersom försöken pågått även maskinförare som utvecklat en ökad kompetens i praktiskt avverkningsarbete. Det är mycket väsentligt att maskinföraren har en öppen attityd och en manuell skicklighet i bra arbetsteknik. Hyggesfritt skogsbruk kräver mer av maskin och maskinförare bl.a. för att undvika körskador på kvarstående skog och förmåga att välja lämpliga körvägar.

Avverkningarna har överlag haft en uttagsprocent vad gäller volym på ca 30-40%. De träd som har avverkats har före avverkningen märkts med gula band. Märkningen har utförts av projektansvarig och metoden baseras på en höggallring där ”mogna träd” avverkas och icke mogna träd får stå kvar och som beräknas ha en mycket god tillväxtpotential till kommande skördar.

Under en skoglig omloppstid på ca 80 år beräknas här i södra Sverige ytterligare två till tre volymuttag ske under omloppstiden. Genom att främst mogna träd avverkas ger dessa relativt högt volymuttag. Till skillnad från en kalavverkning besparas vanligen plantering, gift-användning och återkommande låggallringar. Dessutom ökar timmerkvalitéerna allteftersom då man vid varje uttag tar bort huvuddelen av de mindre värdefulla träden, dvs. exempelvis krokiga, kvistiga och skadade träd.

Bild 3 Hyggesfritt skogsbruk ökar både timmerkvaliten och bibehåller biologisk mångfald i våra skogsekosystem. Kombinerar ekonomi med ekologi. Den grövre tallen till höger avverkas och den mindre till vänster på bilden får stå kvar och utvecklas till prima sågtimmer.

Bild 4; Plantageskogsbruk i Västergötland. En vanlig syn i dagens svenska skogsbruk. Timmerkvaliterna kommer att minska och både skogsägare och miljömål blir lidande. Ett resultat av kalhygge, plantering med pesticider och s.k. låggallring där undervegetationen röjs bort i syfte att öka volymtillväxten. Jämför denna bild med bild 3 ovan och fundera på följderna både för skogsindustrin och miljön. Bilden visar en ”tallplantering” med urusel kvalitet förutom en artfattig och utarmade skogsmiljö.

Hyggesfritt skogsbruk i praktiken

Före all avverkning gör trädmärkaren en noggrann miljöhänsyn och snitslar bort områden som undantas från avverkning och dessutom ställer erforderligt antal mogna och övermogna träd som naturvärdesträd. Beroende på uppskattad förekomst av höga naturvärden anpassas miljöhänsynen. Varje avverkning skall ha högsta möjliga miljöhänsyn. Trädmarkare skall ansvara för att miljöhänsynen är tillräcklig i dialog med skogsägaren.

Skogsstyrelsens rådgivningsnivå enligt 30§ som ligger i nivå med FSC:s hänsynnivå är en självklarhet att uppnå. Skogsområden med mycket höga naturvärden skall ej avverkas och rådgivningen till skogsägaren skall anpassas därefter.

MJV förordar att flera typer av hyggesfria metoder används på olika skogsområden. Natur-Kulturmetoden med förstärkt miljöhänsyn, Naturnära skogsbruk och även andra hyggesfria metoder som av andra bedömare ex skogsbolag anses lämpliga är värda att beakta.

MJV anser att utvärderingen av hur väl projektet har lyckats främst skall bedömas av respektive skogsägare både ur ekonomisk och ekologisk synvinkel.

Skogsstyrelsens roll framöver kommer att mera betona den enskilde skogsägarens önskemål och utifrån denna kunskap och Skogsvårdslagens krav kunna ge mer kompetent rådgivning.

För att klara denna uppgift behöver enligt MJV:s åsikt, personal inom Skogsstyrelsen en betydligt större kompetensutveckling inom området hyggesfritt skogsbruk/k-skogsbruk.

MJV är övertygade om att allteftersom området hyggesfritt skogsbruk alltmer ökar i intresse kommer fler skogsägare att begära mer varsamma skogsbruksmetoder i framtiden. Väsentligt att denna omställning sker snabbt för att undvika rådgivning kalhyggesbruk i de nu kvarstående avverkningsmogna flerskiktade blåbärsrika barrblandskogarna ofta uppkomna efter småskaliga brukarmetoder. Detta projekt har skapat nyfikenhet och kunskap att bygga på för framtiden.

Resultat

Projektet har lyckats med att genomföra totalt 7st lokala avverkningsuppdrag med genomfört hyggesfritt skogsbruk. Demo-områdena är huvudsakligen lokaliserade kring byn Ödenäs i Västergötland 15 km sydväst om Alingsås. Detta av den enkla anledningen att undertecknad projektledare är bosatt i byn och har ett stort kontaktnät i denna region. Alla avverkningar som genomförts har bedömts mycket positivt av skogsägarna, skogsbolaget, maskinföraren och representanter för miljörelsen. Två av områdena är lokaliserade ca 50 km utanför regionen varav ett område tillhör Skara stift. MJV är glada för att Svenska kyrkan nu kan visa upp ett demo-område i byn Fåglavik några mil från Falköping. Ett bra samarbete med skogsansvarig har gjort detta möjligt. Svenska kyrkan och Skara stift är FSC-certifierat och sitter som MJV med i FSC:s styrelse. Området kommer att presenteras för styrelsen som ett exempel på ett varsamt och uthålligt skogsbruk. Ett etiskt brukande utan att förbruka i praktiken. Utvärderingar kommer framöver.

Flera skogsseminarier och föredragskvällar har genomförts och dialogerna har skapat en gemensam kompetensutveckling och utvecklat nätverksbyggande. Skogsstyrelsens representanter i Västra Götaland har återkommande besökt våra demo-områden. Erfarenheterna har spridits både lokalt, nationellt och internationellt. Pedagogiskt utbildningsmaterial har tagits fram och delvis översatts till engelska.

Samarbetet med miljöorganisationer i Europa har intensifierats och kunskaper och erfarenheter från projektet har skapat en dialog om vikten av en omställning av svenskt skogsbruk. Projektet kommer att mer eller mindre påverka fortsatt utveckling inom svenska FSC och förhoppningsvis även på innehållet i exporten av den s.k svenska skogsbruksmodellen.

Demo-områden

Bild 5; Bertil Hugosson maskinförare på en skogsmaskin Valmet 911;4, Derome skog AB i Västergötland har visat att hyggesfritt skogsbruk är både fullt möjligt att använda med dagens maskiner och dessutom med utmärkt resultat. Flertalet demo-områden har använt Derome Skog AB.

Bild 6; Jonas Zetterlund, anställd av Skara stift visar ett demo-område hyggesfritt skogsbruk, Fåglavik, fem mil utanför Skara i Västergötland. Svenska kyrkan är en stor skogsägare som på bästa sätt skall förvalta våra gemensamma tillgångar. Genom detta försök har man visat en öppen attityd till nya och modernare skogsbruksmetoder i syfte att kombinera ekonomi och ekologi.

Bild 7; Hanne och Ulf Södahl, skogsägare Ödenäs var bland de första att genomföra demo-områden.

Bild 8; Lars Stensman, skogsägare Ödenäs har upplåtit 5 ha som demo-område.

Diskussion

För att undvika klimat kollaps måste vi söka alternativ till konsumtion som drivkraft för samhällsutvecklingen skriver etikprofessorn Clive Hamilton. Han manar till besinning i en värld med miljökriser och brist på självkontroll. Hållbarhet har blivit ett modeord som kan vara svårt att definiera. Vad menas med ett hållbart skogsbruk? Är det samma som ett varsamt skogsbruk? Knappast? Dessa termer kan tolkas olika och görs så vilket inte underlättar en gemensam målbild som det så vackert heter.

Svenska FSC anser sig driva ett ansvarsfullt skogsbruk men inte hållbart? Min fråga är om det är ansvarsfullt att inte driva ett hållbart skogsbruk och vad menar vi i så fall? Ett varsamt skogsbruk måste i alla väder vara mer skonsamt för både klimat och skogens ekosystem än ett icke varsamt, eller? Har någon hört talas om försiktighetsprincipen?

Bild 9; Bibehållen miljöhänsyn hyggesfritt skogsbruk.

Ett ekologiskt uthålligt skogsbruk skall enligt MJV basera virkesuttaget utifrån vad naturresurserna tål, utan att biologisk mångfald och biodiversitet minskar. Såvida man inte tar denna hänsyn förbrukas naturresurser. Ett hållbart skogsbruk brukar naturresurser utan att förbruka. Kan vi vara överens om detta?

Skogsbruket berörs av flera av riksdagen uppsatta miljömål, levande skogar, biologisk mångfald, ingen övergödning, levande sjöar och vattendrag, myllrande våtmarker, begränsad klimatpåverkan, storslagen fjällmiljö och en giftfri miljö.

MJV utskottet svensk skog anser att dagens svenska skogsbruk nu 2011 till största delen fortfarande bedriver ett oacceptabelt exploaterande skogsbruk som medför att den biologiska mångfalden och skogens biodiversitet fortsätter att utarmas. Vilket innebär att den framtida ekonomiska avkastningen av skogsbruket är starkt hotad, eftersom havererade ekosystem producerar föga!!

Av denna anledning finns MJV med som aktör i ex svenska FSC med målet att påverka och att i dialog stärka varumärket till den grad att vi framöver kan säga att FSC bedriver ett hållbart skogsbruk enligt den definition som många fler än MJV är överens om. Idag är ledamöterna i svenska FSC ej överens om detta.

Detta skogsprojekt syftar till att i praktiken visa upp ett skogsbruk som både är varsamt, ekonomiskt långsiktigt och hållbart. Goda exempel har en tendens att sprida sig och mycket tyder på att hyggesfritt skogsbruk framöver behövs för att klara miljömålen Levande skogar. Även ur klimatperspektiv talar mer och mer för att det varsamma hyggesfria skogsbruket är överlägset nuvarande hårdhäntare brukarmetoder.

Området industriell ekologi är intressant bla ur ett skogsperspektiv. Vi har för inte så länge sedan vant oss vid att vi kan utvinna resurser utan att tänka på att dessa kan ta slut. Först nu börjar vi förstå att vi slagit i taket och att vi har fått effekter i miljön som hotar hela vår existens. Det svenska skogsbruket överlag sedan kalhyggesbruket blev dominerande under 50-talet har fram till nu tagit hänsyn till att antalet träd inte blir färre men klarar bevisligen inte den biologiska mångfalden.

Utarmningen av skogsekosystemen är fortfarande en pågående process orsakat av både okunskap, oförmåga och/eller ovilja att se helheter.

Denna oförmåga är även fortfarande alltför vanlig inom den svenska miljörelsen. Genom alltför stor fokusering på reservat har vi blundat och förhindrat ett nödvändigt systemskifte till hållbara brukarmetoder.

Bild 10; Hyggesfritt skogsbruk i praktiken.

Skälen till att vi fått denna utveckling är många. Ett är okunskap om den långsiktiga utvecklingen. Försiktighetsprincipen borde användas i större utsträckning och en konsekvensbedömningsanalys (KBA) borde göras på hyggesbruket. Mig veterligen saknas en sådan?

Giftanvändningen mot snytbagge fortsätter, nu fortfarande inom svenska FSC på dispens. Vi vet idag att naturlig föryngring är ett verksamt motmedel, medan vi ändå fortsätter kalhyggesbruket med efterföljande giftanvändning av plantor. Det fungerar men vi vet ej konsekvenserna och plantagerna vet vi utarmar biologisk mångfald, ändå fortsätter vi varför?? MJV:s syn är att kortsiktiga vinstintressen och oförmåga eller ovilja hos många skogsaktörer att visa en öppen attityd till mer moderna brukarformer.

Ett annat skäl till vår eftersläpning och oförmåga att tänka i helheter är att utbildningarna på våra universitet fortfarande är uppdelade på ett mycket traditionellt sätt i olika kunskapsområden. Dessutom är samverkan mellan forskare och andra aktörer i samhället bristfällig. När ställer sig pappersmassearbetaren frågan om hur hans arbete påverkar skogens ekosystem? Vilket ansvar har företagsledningen? Har s.k vanligt folk något ansvar? Eller är det bara miljörelsen som skall ställa dessa frågor?

Sveaskog som exempel ägs fortfarande av alla svenskar, har vi ett ansvar för att våra representanter i Sveaskogs styrelse arbetar för ett uthålligt skogsbruk? Självklart. Varför är det så ovanligt att de allra flesta tror att det inte går att påverka. Självvransakan krävs.

Bild 11; Bild från anslag om orörd skog i Petrazavodsk, ryska Karelen. Stora arealer orörd gammal skog är ett viktigt komplement till ett uthålligt skogsbruk. Sverige har idag för liten andel orörd skog.

Industriell ekologi försöker komma fram till hur vi kan skapa resurssnåla kretslopp drivna av förnyelsebar energi och som inte förstör de naturliga ekosystemen. Svenskt skogsbruk är i stort behov av en omställning.

Resultaten i denna rapport visar att det är fullt möjligt att idag driva ett ekonomisk långsiktigt och ekologiskt hållbart skogsbruk med befintliga skogsmaskiner och en skicklig maskinförare. Det är dags för skogsägaren att efterfråga denna typ av tjänster vilket i sig kommer att leda till en omställning som verkligen behövs.

Att verktyget moderna brukarformer såsom hyggesfritt/k-skogsbruk fortfarande inte finns med som verktyg för att nå miljömålen är allvarligt. Förhoppningsvis kommer allt fler att inse detta. Svenska FSC, Sveaskog och Skogstyrelsen står närmast i kön ?

Den svenska miljörelsen har alltför länge varit fokuserad på enbart naturskydd av förståeliga skäl då utsattheten och utarmningen fortsatt. Energin har gått åt att reagera och intresset och förmågan att samtidigt bryta det pågående allenarådande kalhyggesbruket har saknats. I många fall har de naturskyddsområden som bevarats till viss del kunnat legitimera ett fortsatt utarmande och shablonmässigt hyggesbruk. MJV bedömer att även naturskydd är mycket väsentligt och stödjer därför utvecklingen mot större orörda områden. MJV gör dock ej avkall på den helt nödvändiga omställningen från kalhyggen till hyggesfritt skogsbruk.

Bild ; Ett av många givande samtal med markägare kring uthålligt skogsbruk.

Hyggesfritt skogsbruk/k-skogsbruk är bara i sin linda och kommer framöver att ta en allt större plats allteftersom miljömedvetenheten och strävan mot uthålliga ekosystem kommer att stärkas. De skogsbolag som kommer att driva frågorna om giftfritt skogsbruk kopplat till varsamma brukarmetoder kommer att stärka sina varumärken. Trycket kommer från ökad miljömedvetenhet både i Sverige och kanske främst i Europa. FSC-Sverige riskerar att vakna för sent??

Sveaskog som fortfarande är statligt och således ägs av oss alla borde gå före i utvecklingen mot ett modernt klimatanpassat skogsbruk. Svenska kyrkan som skall förvalta skapelsen har även de ett stort ansvar för framtiden. Enskilda styrelseledamöter i FSC, Sveaskog och Svenska kyrkan har all anledning att börja agera i en betydligt mer pro-aktiv anda än hitintills. Även miljörelsen är idag en del av problemet, avvaktande och ibland utan förståelse för nödvändiga systemförändringar legitimerar vi fortsatt förbrukande av skogliga ekosystem.

Sammanfattning

Klimatförändringar till följd av ökade utsläpp av växthusgaser är tillsammans med kemikaliespridning och utarmning av biologisk mångfald de största globala miljöproblem som mänskligheten står inför under 2000-talet. Därför måste varje långsiktigt beslut fattas i ljuset av de risker som ökande utsläpp av växthusgaser och fortsatt utarmning av våra ekosystem medför. I den avvägning som skall göras måste försiktighetsprincipen vara avgörande. Svenskt skogsbruk av idag saknar både verktyg och tillräcklig medvetenhet för att bryta denna utveckling. Detta säger inte att det är omöjligt snarare att det är nödvändigt. Ett miljöanpassat, giftfritt och uthålligt hyggesfritt skogsbruk är ett avgörande verktyg för att både nå klimatmålen, giftfri miljö och Levande skogar.

Genom skogsinventeringar och kontakter med markägare och skogsföretag har flera demo-områden hyggesfritt skogsbruk kunnat skapas. Detta genom ett bra samarbete med både Skogsstyrelsen, markägare och skogsbolag i Västra Götaland. Demo-områdena är belägna i Västergötland främst lokalt i byn Ödenäs, strax utanför Alingsås. Skogsföretaget Derome AB har tillsammans med MJV visat att om viljan till förändring finns, är det fullt möjligt att med dagens skogsmaskiner påbörja en omställning.

MJV har som huvudaktör i detta projekt visat att det är fullt möjligt att driva ett skogsbruk både ekonomiskt långsiktigt och ekologiskt uthålligt. Allteftersom fler kommer att efterfråga hyggesfritt skogsbruk/k-skogsbruk kommer skogsföretagen att se sig tvingade att i framtiden kunna leverera dessa tjänster. Projektet har haft som syfte att driva en kompetensutveckling för verksamma inom skogsbruket. De skogsföretag som kommer att vara förtroendeskapande och kan erbjuda vad kunderna efterfrågar kommer att bli vinnare tillsammans med större möjligheter att nå miljömålet Levande skogar. Besökare från bl.a Sveaskog, Svenska kyrkan och Skogsstyrelsen har besökt flera demo-områden. Kompetensutvecklingen fortsätter och kommer till viss del att vara självgående, vilket har varit ett viktigt mål för projektet.

Genom projektet har MJV som sitter med i svenska FSC:s styrelse, kunnat vara pådrivande för ett mer ansvarsfullt och förhoppningsvis hållbart skogsbruk. Såvida denna förnyelse ej sker snart är vår bedömning att varumärket tyvärr riskerar att urvattnas och riskerar att bli överspelat.

En omställning till fler anpassade hållbara brukarformer på produktiv skogsmark är oundviklig och MJV:s bedömning är att vi bara har sett början.

Ödenäs 2011-04-20

Carl-Gustaf Lundgren
Miljöförbundet Jordens Vänner / Friends of the Earth Sweden
carl-gustaf.lundgren@mjv.se